

12 VELFERDSORDNINGENE

I Hurdalsplattformen er arbeidet med velferdsordninger løfta fram som egne punkt, for alle næringsdrivende og spesielt for landbruket:

- *Utrede og forbedre sosiale ordninger for sjølstendig næringsdrivende.*
- *Vidareutvikle velferdsordningane for jordbruket og leggje fram ein eigen plan om dette.*

Jordbrukets forhandlingsutvalg ser svært positivt på at regjeringa tilkjenner så tydelige ambisjoner for velferdsordningene i landbruket. Disse ordningene betyr svært mye for at bønder og deres familier skal kunne ha en økonomisk trygghet hvis sjukdom eller personlige kriser inntreffer, og for mulighet til å ta ut noe ferie og fritid gjennom året. Ordningene som gjelder for svangerskap, fødsel og barsel er avgjørende for mulighetene til å kunne arbeide som bonde i disse livsfasene. De spiller dermed en svært viktig rolle for at kvinner kan være bønder, og generelt for å sikre rekrutteringa til yrket. Hvis bondeyrket ikke lar seg kombinere med det folk forventer om et tilnærma normalt familieliv, taper jordbruket i konkurransen om å rekruttere nye utøvere til næringa.

Tidligpensjonsordningen er viktig for å få til gode og smidige generasjonsskifter og gi den eldre generasjonen et økonomisk tilskudd når jordbruksinntekten faller vekk.

Både en styrka økonomi i ordningene gjennom økte satser og tilskudd og et mer tilpassa regelverk som tar hensyn til bondens arbeidshverdag, inntektsdannelse og familieliv, er sterkt etterspurt av næringa. Bedre velferdsordninger må derfor bli en naturlig og integrert del av den opptrappinga som skal skje for å styrke bondens økonomiske situasjon, og for å utligne forskjeller i levekår sammenligna med lønnstakergruppene i samfunnet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener videreutviklinga av jordbrukets velferdsordninger bør skje i to trinn.

Som trinn ett må det i årets jordbruksoppgjør skje en vesentlig styrking av økonomien i ordningene innenfor det eksisterende regelverket.

Samtidig må en gjennomføre visse regelendringer som enten allerede er anbefalt, og/eller kan gjennomføres uten ytterligere utredninger. Det gjelder både for ordningene ved sjukdom/fødsel mv. og for ferie/fritid.

Jordbrukets forhandlingsutvalg peker her på:

- Å implementere de to forslagene for tilskudd til sjukt barn, omtalt i Landbruksdirektoratets rapport nr. 15/2020, som ennå ikke er iverksatt.
- Å åpne for å gi to avløsertilskudd til et foretak uten at det trengs dispensasjon, i tilfeller med «dobbel» og samtidig sjukmelding. (Jordbruksavtalens kap. 9.2)
- Ved fødsel må partner kunne få avløsertilskudd i to uker i forbindelse med fødsel, sjøl om mor mottar avløsertilskudd i samme periode. Det bør framgå som en generell regel, og ikke bare som en dispensasjonsadgang, slik det er i dag. (Forskriftens § 5).
- Saktevoksende kylling (over mer enn 50 dager) bør få avløsertilskudd på lik linje med økologisk slaktekylling.
- Produsenter av lama og alpakka inkluderes i ordningen med tilskudd til avløsning ved sjukdom, fødsel mv.
- Teknisk justering av avløsertilskudd til satellitter, slik at dette beregnes riktig i forhold til timeforbruk og produksjon pr år.

Trinn to vil være å utarbeide den planen regjeringa varsler. Vi foreslår at det skjer i form av ei partssammensatt arbeidsgruppe som utreder og foreslår endringer i regelverket fram mot jordbruksoppgjøret i 2023. Det er ønskelig at Nav bidrar i dette utredningsarbeidet.

Mandatet for denne arbeidsgruppa bør inneholde følgende:

- Oppdatere formålet for ordningen med tilskudd til avløsning ved sjukdom, fødsel mv. Legge sterkere vekt på hensynet til god dyrevelferd i formålet og nødvendigheten av å få gjort tidskritiske arbeidsoperasjoner i drifta til rett tid.
- Gjennomgå og revidere avkortingsreglene med mål om å:
  - Fjerne fratrekke for lønn/honorar, det vil si likebehandling av disse inntektene med annen næringsinntekt.
  - Fjerne fratrekke for sjukepengar, foreldrepenger m.m. opptjent fra lønn eller annen næringsinntekt. Bare beholde fratrekke for den delen av trygdeytelsene som stammer fra jordbruksforetaket.
  - Ikke lenger relatere graderinga av dagsatsen til hvor mye trygdeytelsene er gradert, men til sjukmeldingsprosent/hvor mye foreldrepermisjon man tar ut fra jordbruksforetaket.
- Foreta ei tilpassing slik at det åpnes for å gi tilskudd til avløsning også når ektefelle / samboer, eller person med næringsinntekt fra foretaket er avløser.
- Vurdere og foreslå hvordan en kan utvikle samarbeidet mellom landbruksforvaltninga og Nav, med tanke på å styrke kompetansen i saksbehandlinga for saker som involverer både Navs trygderegler og reglene for avløsning ved sjukdom.
- Utarbeide forslag til bedre og mer tilgjengelig rådgiving for brukerne av velferdsordningene, spesielt ved graviditet, fødsel og barsel

12.1 Avløsning ved sjukdom m.m.

12.1.1. Tilskudd til avløsning ved sjukdom, svangerskap og fødsel mv

Formålet med ordningen er å medvirke til å dekke kostnadene til avløsning i jordbruket ved sjukdom, dødsfall, svangerskap og fødsel. Den er viktig for rekruttering generelt, og spesielt for å bidra til at kvinner velger landbruk. Ordningen er særlig viktig ved langvarig sjukdom for å unngå store økonomiske tap.

Landbruksdirektoratets indikerer med sine forbruksprognoser at utbetalingene for 2022 vil kunne øke igjen etter å ha sunket i 2021. Det prognoseres utbetalinger på 140 mill. kroner for året totalt, noe som nærmer seg samme nivå som for 2020. For 2023 er prognosen noe under dette igjen: 130 mill. kroner, som likevel er over nivået for 2021.

Maksimal dagsats er i dag 1 670 kroner. Den er ikke justert siden 2019. Norske Landbrukstenester har beregnet kostnaden til avløsning til 2 068 kroner pr. dag (ikke medregna kostnader som helgetillegg, overtid mm).

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at satsen økes med 430 kr/dag til 2 100 kr/dag. Dette gir et økt bevilgningsbehov på 38,1 mill. kroner når Landbruksdirektoratets prognose legges til grunn.

Produsenter av lama og alpakka inkluderes i ordningen med tilskudd til avløsning ved sykdom, fødsel mv. Satsene og faktorene for hhv. lama og alpakka bør følge sau og ammegeit

12.1.2 Avløsertilskudd ved sjukt barn

Det vises til Landbruksdirektoratets rapport «Evaluering av tilskudd til avløsning av jordbrukere ved sjukt barn inntil 365 dager», datert 02.03.2020.

Det blei i jordbruksforhandlingene 2019 enighet om at Landbruksdirektoratet skulle evaluere muligheten for tilskudd til avløsere av jordbrukere med sjukt barn for inntil 365 dager. Jordbruksforhandlingspartene har deltatt i referansegruppe for evalueringen.

Evalueringen viser at folketrygdloven i større grad enn sjukdomsavløsningsforskriften har spesielle tilpasninger for de familiene som blir hardest rammet av barns sykdom eller skade.

Gjennom folketrygdloven, kap. 9 har foreldre med omsorg for svært sjuke barn, under visse vilkår, rett til pleiepenger og evt. opplæringspenger fra NAV. Fra og med 1.1.2019 var det ikke lenger noen begrensninger i antall dager eller tidsperiode det kan ytes pleiepenger for.

Bestemmelsene om opplærings- og pleiepenger på grunn av barnets helsetilstand har ingen egne motsatser i sjukdomsavløsningsforskriften per i dag.

Landbruksdirektoratets konklusjon og anbefaling var som følger:

1. Ny regel om tilskudd til avløsning av jordbrukere som har, eller kunne ha fått pleie- eller opplæringspenger på grunn av sjukt barn. Det foreslås at regelen utformes likt som ved jordbrukerens egen sykdom, det vil si at det kan gis tilskudd til avløsning for inntil 365 dager de siste tre årene, med et tilskuddsfritt opphold på 26 uker. Hovedregelen er at det kun gis ett tilskudd til avløsning for et foretak for samme periode. Det er videre foreslått at barnets sykdom eller skade må være av en slik art at de medisinske vilkårene for å motta pleiepenger fra folketrygden er oppfylt.
Økning i utbetaling per år er estimert til opp mot 3 mill. kroner.
2. Utvide dagens regel slik at det kan gis tilskudd for inntil 10 dager mer per år per kronisk sjuke eller funksjonshemmede barn under 18 år jordbrukeren har. Dette forslaget harmoniserer sjukdomsavløsningsforskriften med bestemmelsene i folketrygdloven på dette punktet.
Økning i utbetaling per år er estimert til om lag 0,2 mill. kroner.
3. Fjerne kravet i dagens regel om at jordbrukeren har måtte være med barnet til lege/behandling hver dag det kan gis tilskudd for ved barns «vanlige» sykdom. Det skal fortsatt foreligge dokumentasjon for at barnet har vært sykt.
Økning i utbetaling per år er estimert til opp mot 6 mill. kroner.

I de forenkla jordbruksforhandlingene 2020 blei det ikke foretatt prosederinger, og temaet blei ikke tatt opp i sin helhet. Punkt 2 i forslaget fra utredningen ble tatt til følge.

Samlet kostnad for tiltak 1 og 3 beregnes i rapporten til å ligge på inntil 9 mill. kroner. I tillegg kommer tilpasning av søknads- og saksbehandlingssystemet hos Landbruksdirektoratet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg forventer at de de øvrige forslagene til endring i ordningen for tilskudd til avløsning av jordbrukere med sjukt barn for inntil 365 dager gjennomføres. Endringene vil være et billig sikkerhetsnett for jordbrukere som havner i en vanskelig situasjon,

og vil kunne bidra til at det overordnede målet med tilskuddsordningen nås i enda større grad. Foreldre som har fått innvilget 20 dager gis mulighet til å søke på nytt for inntil 365 dager.

12.1.3 Avløsning ved dødsfall

Gjenlevende ektefelle/samboer, barn eller foreldre etter en avdød jordbruker kan få tilskudd til avløsning i inntil åtte uker etter dødsfallet. Jordbrukets forhandlingsutvalg vil peke på at dette ofte vil være situasjoner der formålet for forskriften, om at ordningen skal fungere som et sikkerhetsnett for å holde driften i foretaket i gang, vil veie ekstra tungt.

I Landbruksdirektoratets rapport fra 2019 om «Konsekvensene av å avvikle samordning mellom tilskuddet og jordbrukerens lønnsinntekt» (Rapport nr. 18/2019) oppgis det at under 1 prosent av tilskuddet til avløsning ved sykdom mm. går til avløsning ved dødsfall.

Retten til tilskudd til avløsning ved dødsfall må utvides til å gjelde tolv uker, mot åtte uker i dag. Det bør være mulig å forlenge ordningen ved behov dersom en ser det er nødvendig for å holde driften i foretaket i gang. En slik økning vil ha en forventet årlig kostnad på i underkant av 0,7 mill. kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at ordningen utvides fra åtte til tolv uker. Utvidelsen finansieres innenfor eksisterende ramme.

12.2 Sjukepengeordningen

Gjennom en kollektiv modell sikres jordbrukere 100 prosent av sjukepengegrunnlaget etter 16 dager i den offentlige sjukepengeordningen. Ordningen gjelder alle jord- og skogbrukere som oppfyller minstekravet til næringsinntekt. Prognose for 2022 er på 36,9 mill. kroner, noe som er litt over budsjett (32,6 mill. kroner).

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å sette av 36,9 mill. kroner til ordningen i 2023, i tråd med forbruksprognosen

12.3 Avløsning ved ferie og fritid

Avløsning til ferie og fritid er spesielt viktig for rekruttering til næringa. Ferie og fritid har stor betydning med tanke på likestilling til andre grupper i samfunnet og er sjukdomsforebyggende. En god ordning for ferie og fritid kan gi større bruk av avløsere, noe som igjen vil kunne gi mulighet til å sysselsette flere personer i kommunene. Dette vil kunne utgjøre en reserve ved akutte behov, ved livskrise, og sykdom i bondefamiliene

Slik rammene er for ordningen i dag dekker den ca. 318 timer eller ca. 42 dager (á 7,5 timer) gitt minstetariff, (pr 2021) inkl. påslag: 276 kroner. Ut fra et mål om noe jevnlig helgefri samt mulighet for noen feriedager i tillegg er dette langt fra tilstrekkelig.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever derfor et løft i finansieringa av avløsning for ferie og fritid. For framtida må den dekke de reelle kostnadene for avløsning i et betydelig høyere omfang enn tilfellet er i dag. Fram mot 2025 bør maks-tilskuddet heves til i størrelsesorden 120 000 kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever en økning i satsene tilsvarende 10 prosent. Dette tilsvarer en økt bevilgning på kr. 102,3 mill. kroner hensyntatt redusert forbruksprognose på 19,1 mill. kroner for 2023. Maksimale tilskudd øker da med 8 780 kroner per foretak til 96 580 kroner per foretak.

I dagens regelverk for avløsertilskudd er det antall slakta kylling som er grunnlag for utmåling (0,51 kr/dyr). Produksjoner på saktevoksende kylling foregår med lavere belegg og kyllingene lever lengre, noe som medfører et lavere totalt antall dyr enn i konvensjonell kyllingproduksjon. Dagens utregning gjør at bønder med spesialproduksjon er berettiget mindre avløsertilskudd. Avløsertilskuddet må økes per kylling, slik at spesialproduksjon berettiger tilsvarende avløsertilskudd som konvensjonell kyllingproduksjon. Det er viktig å sikre likebehandling av ulike produksjonsmetoder innen fjørfe.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det settes en egen sats for saktevoksende kylling (slaktealder over 35 dager) i avløserordningen for å tilpasse den til ulike produksjonsmetoder. Satsen må beregnes slik at den kompenserer for redusert antall dyr på årsbasis, gjennom færre innsett og færre dyr per innsett.

Fordelinga av drifta i purkinger, mellom navet og satellitten, gjør at produksjonen per purke som står i satellitten er høyere enn en vanlig smågrisproduksjon. Konesjonsgrensa for purker i en satellitt er derfor halvparten av en vanlig besetning.

Siden konsesjonsgrensa er delt på to for purker i satellitter sammenligna med avlspurkebesetninger, fordi produksjonen av smågris er dobbelt så stor, er det rimelig å anta at også arbeidet per purke dobles, derfor bør avløsertilskuddet følge samme logikk og ganges med to.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at ved utmåling av avløsertilskudd må antall purker i satellitt i purkinger ganges med 2, på samme måte som en gjør i forhold til utregning av konsesjon.

12.4 Landbruksvikar

Landbruksvikarordningen gir en trygghet til hver enkelt bonde for at han eller hun har tilgang på kompetent vikar når sjukdom og ulykker inntreffer. Målsettingen med ordningen er konkret at den skal bidra til delfinansiering av i alt 240 årsverk i landbruksvikarstillinger. Hele tilskuddsrammen benyttes, og forbruksprognosen for 2023 er uendret fra 2022.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at en god landbruksvikarordning med riktig kompetanse er viktig for bonden og skaper en trygghet i hverdagen. Tilskuddet foreslås økt med 10 500 kroner per årsverk til 294 400 kroner, tilsvarende 70,7 mill. kroner.

12.5 Tidligpensjon

Tidligpensjonsordningen (TPO) skal stimulere til tidligere generasjonsskifter og dermed bidra til rekruttering. Det utbetales tidligpensjon til om lag 650 personer i året. Landbruksdirektoratet rapporterer at det er grunn til å tro at antallet søkere om tidligpensjon vil fortsette å synke, men noe mindre enn tidligere. Satsene ble sist oppjustert for 2021, da med 5,2 prosent. Det var første oppjustering siden ordningen ble etablert i 1999. Dette satsnivået er videreført for 2022.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å videreføre satsene på 105.200 kroner for en enbrukerpensjon, og 168.320 kroner for tobrukerpensjon. Dette tilsvarer en bevilgning på 68 mill. kroner. til ordningen, i tråd med forbruksprognosen.

12.6 Velferd, oppsummert

	Bevilgning 2022	Bevilgning 2023
Tilskudd til avløsning ved ferie/fritid	1 233,1 mill. kr.	1335,4 mill. kr. (Økt med 102,3 mill. kr.) Økning i satsen tilsvarende 10 prosent. Økt maks-sats til 96 580 kr.
Tilskudd til avløsning ved sykdom, fødsel mv.	133 mill. kr.	171,1 mill. kr. (Økt med 38,1 mill. kr.) Gir økt maksimal dagsats på 2 100 kr. 9 mill. kr. Endringer som følge av rapport om «Tilskudd til avløsning ved sjukt barn..» 180,1 mill. kr. samla.
Tilskudd til sjukepengeordningen	32,6 mill. kr.	36,9 mill. kr.
Tilskudd til landbruksvikar	62,2 mill. kr.	64,7 mill. kr. (Økt med 2,5 mill. kr.) Sats per årsverk justert opp med 10 500 kr. til 294 400 kr.
Tilskudd til tidligpensjon	67,95 mill. kr.	67,95 mill. kr.
Sum økt bevilgningsbehov 1150.78		151,9 mill. kr.

13 KLIMAVENNLIG MATPRODUKSJON

Jordbruket skal i årene fremover både bli enda mer bærekraftig og klimavennlig. All matproduksjon setter økologiske og klimatiske fotavtrykk. Jordbruket i Norge har som mål å produsere mat på en slik måte at disse avtrykkene blir minst mulig. Samtidig må matproduksjonen gi sosial og økonomisk bærekraft. Det er lite hensiktsmessig å jobbe for mer klimavennlig jordbruk dersom man ikke samtidig svarer på de andre bærekraftsmålene. Derfor må jordbrukets intensjonsavtale med staten om å redusere klimagassutslippene og øke karbonopptaket gjennomføres uten at det går på bekostning av norsk matproduksjon.

De nye rapportene fra FNs klimapanel fremhever at matproduksjonen er meget sårbar for et endra klima, samtidig som landbruket har mange gode klimaløsninger. Norsk jordbruk skal både bli mer klimahardfør samtidig som vi skal bidra til å kutte utslipp med de tiltakene bonden rår over.

13.1 Klimatilpasning, matvaresikkerhet og beredskap

Global oppvarming har til nå gjort verden 1 grad varmere. Bønder over hele verden opplever klimaendringenes konsekvenser. Også landbruket i Norge berøres direkte av dette. Utfordringene er knyttet til ekstremvær, tørke og økt forekomst av plante- og dyresykdommer, som kan redusere produktiviteten. Generelt forventes det også at økt nedbør vil vanskeliggjøre dyrkings- og innhøstingsforhold. Skog og våtmark vil ha en viktig funksjon for å forhindre skred og flom. Landbruket i Norge må settes i stand til å møte disse endringene. Klimatilpassing er et samfunnsansvar.

Norsk matvareberedskap må styrkes for å gjøre norsk matforsyning mindre sårbar for klimahendelser i andre land. Da må vi bruke våre egne arealer best mulig og redusere importen av fôrråvare, mat, arbeidskraft og innsatsmidler.

Et hovedpunkt i arbeidet med å klimatilpasse jordbruksproduksjonen i vårt langstrakte land, handler om å opprettholde et aktivt jordbruk i hele landet. Norge omfatter flere klimasoner, og har sjelden det samme været over hele landet. Derfor er et mangfoldig landbruk over hele landet viktig for å redusere konsekvensene av klimaendringene. Videre handler det også om tiltak som sortsutvikling, hydrotekniske tiltak, å sikre fruktbar matjord i drift, og ikke minst gjøre bonden i stand til å ta store og små grep på den enkelte gård.

Jordbrukets forhandlingsutvalg understreker betydningen av å produsere mest mulig mat på norske arealressurser, og gjøre oss mindre avhengig av ressurser fra andre land. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er viktig å gjennomføre miljø- og klimatiltak som gjør jordbruket i stand til å håndtere mer ustabil vær.

13.2 Klimarapportering i jordbruket

13.2.1 Rapport fra regnskapsgruppa for klimaavtalen mellom jordbruket og staten

Det vises til Rapport til jordbruksforhandlingene 2022 fra regnskapsgruppa for klimaavtalen oversendt avtalepartene 31. mars 2022.

Regnskapsgruppa sitt mandat er å rapportere og føre regnskap for oppfølging av klimaavtalen. Det er også en ambisjon at utslippseffekten av tiltak som per i dag ikke fanges opp i det nasjonale klimagassregnskapet, over tid skal inngå i det nasjonale klimagassregnskapet. I året som har gått er det igangsatt prosjekter som gir mer kunnskap om nye tiltak og hva som skal til for at de kan inkluderes.